NICOLAE TURCAN

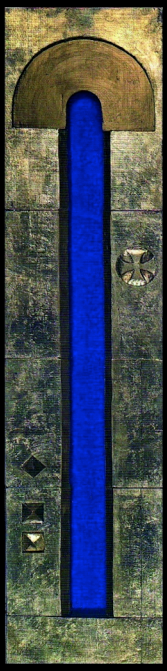

ABISUL
ȘI CEALALTĂ
DRAGOSTE

LIMES

www.edituralimes.ro

www.nicolaeturcan.ro

Nicolae Turcan

Abisul și cealaltă dragoste

Imagine copertă: Silviu Oravitzan, *Basorelief în lemn*
77×33×7
Editor: Mircea Petean

Lectură: pr. Grigore Moș și Paul Siladi

© 2012 Editura Limes, pentru prezenta ediție

Str. Snagov, 3/9
400420 Cluj-Napoca
Tel./Fax: 0264-544109; 0723-194022
Email: edituralimes@yahoo.com
Web: www.edituralimes.ro

ISBN 978-973-726-703-0

NICOLAE TURCAN

ABISUL
ȘI CEALALTĂ
DRAGOSTE

LIMES
Cluj, 2012

pentru Anamaria,
Gabriel
și Grigore

ABISUL, ABISUL

Purtătorul de abis

Văd omul ca pe purtătorul unui abis. Suferința care-l pândește din acest abis mă face să-l iubesc, în cele mai bune momente fără nicio altă condiție.

*

Abisul din om și iubirea *potențială*, cele două pagini ale aceleiași file.

*

Ceea ce intuiesc uneori, când privesc un om oricât de decăzut, e o adâncime atât de înfricoșătoare că toate genunile lumii par fire de nisip. Cine în afara iubirii lui Dumnezeu ar putea umple aceste vuiete, aceste prăbușiri, aceste sfâșieri care sunt oamenii?

*

Normalitatea e doar masca sub care ne ascundem. Cum să recunoști că ceea ce duci în tine ar putea spulbera într-o clipită toate frumusețile lumii, la fel cum

ar putea crea universuri spectaculoase, mirifice? Dacă ne-ar fi fost dată *puterea*, lumea ar fi semănat cu un câmp însângerat al unor bătălii angelice. Dar chiar și așa, între o slăbiciune și alta, reușim să ne arătăm, de sub monotonia zilelor, adevărata natură, cea de dincolo de natură, cea înfricoșătoare, de *dincolo*…

*

Ce altceva sunt comportamentele excentrice ale oamenilor, excesele, înflăcărările, pasiunile etc. decât *irumperi* ale abisului? Nimic, în afara *intensității*, nu indică adevărata direcție, calea, vocația omului pentru Dumnezeul său. Facticitatea *Dasein*-ului, faptul de a fi aruncat în lume, nu explică îndeajuns de ce există această fractură lăuntrică prin care cei credincioși sunt chemați să vadă luminile dumnezeiești.

*

Omul a fost creat cu o *absență de Dumnezeu* în el însuși, iată abisul, iată chipul, definiția sa!

*

Flăcările iadului sunt veșnice pentru că *absența de Dumnezeu* din adâncul omului nu poate fi nici oprită, nici stinsă cu ceva din cele ce sunt sau din cele ce nu sunt. E o absență *continuă*.

*

Pe lângă abisul lăuntric, neantul e doar un fel de expresie literară, eufemistică, *de suprafață*. Nu am nicio îndoială, neantul e suprafața conceptuală a abisului interior.

*

Dacă Dumnezeu nu este, doar uitarea mai îndepărtează când și când suferința de a fi dislocat din cauza fracturii interioare infinite. Alături de exersarea patimilor sau deodată cu acestea, cuvintele sunt menite *să celebreze uitarea*: îmi imaginez, de pildă, conceptul de ființă și gândurile filosofice care-l susțin drept o uitare *elaborată*, plină de noblețe, superioară, cu intenții de disimulare, de ascundere. Ar putea fi aceasta denumită o metafizică a puterii, a voinței de putere? Nicidecum. O *metafizică a uitării* e mai degrabă termenul corect, puterea fiind doar personajul secund de la această curte regală, plină de fast maladiv.

*

Abisul din noi ne va provoca într-o zi viitorul: atunci fie ne vom prăbuși în neant sau în nebunie, pierzându-ne odată pentru totdeauna, fie ne vom căuta cu disperare drumul pe care-l uitaserăm fără să-l fi cunoscut vreodată, *dumnezeiescul* drum. Cât de ciudat! Șansa noastră stă în pericolul care ne locuiește, în *alteritatea* care ne amenință dinlăuntru, cea în fața căreia suntem obligați să formulăm alegerile, să ne construim înfrigurați fărâma de libertate!

*

Înfrânt, atât de înfrânt, încât nu mă mir că victoriile mele, câte sunt, oricât de întâmplătoare, se hrănesc din înfrângere cu naturalețea cu care copacii se ivesc din întunericul pământului.

*

N-am înțeles niciodată *măsura*. În mod surprinzător înclin s-o cred o formă de mediocritate, cu alte cuvinte de nedescoperire *încă* a propriului abis. Tot ce pare echilibru în viața mea nu-i decât modul în care demăsura poate dobândi *continuitate*.

*

Să uiți de abisul tău e același lucru cu a uita de tine însuți.

*

Sunt clipe în care îi înțeleg pe toți pierduții, înfrânții, abisalii pământului. Cum de ne-a fost dat să cunoaștem totul, pentru ca apoi să ne lăsăm ademeniți de nimic?

Deșertăciunea zilei

Cât din acțiunile noastre rezistă testului *deșertăciunii*? Mă înspăimântă răspunsul că mai nimic. Mai mult decât atât, nu pot să nu mă întristez că un trândav știe acest lucru mai bine decât un filosof.

*

Niciun om de succes nu-și supune acțiunile testului deșertăciunii, altfel s-ar transforma pe loc într-un om pentru care nimic n-ar mai merita înfăptuit. Într-un om *de nimic*.

*

Rezistența la deșertăciune ține de prezența lui Dumnezeu: doar în apropierea Lui mai poți face ceva cu adevărat durabil. S-ar putea obiecta că această afirmație este validă numai pe jumătate: oare gestul măreț și reușita înaltă nu se pot hrăni și din ideile/idolii care ocupă de atâtea ori locul Celui Prea Înalt în inima

omului? Firește că da, numai că durabilitatea imaginată în aceste cazuri ține de o posteritate mai restrânsă decât veșnicia divină. Căci Dumnezeu nu are posteritate, de vreme ce un singur Tu rostit într-o rugăciune risipește Babelul tuturor construcțiilor umane despre Dumnezeul uitat, retras sau mort.

*

Chiar dacă Dumnezeu n-ar exista, oare nu este evident că a face binele *în numele Lui* e mai semnificativ decât a face pur și simplu binele, într-un mod nedivin? Probabil că numai pentru cel credincios, fiindcă pentru celălalt, nuanța acestei distincții rămâne lovită de insignifianță. Contradicția ar putea fi formulată astfel: „Dumnezeu rămâne în zona deșertăciunii tocmai pentru că binele poate fi făcut și fără El" *versus* „Binele este deșertăciune dacă Dumnezeu nu există". Cred că această contradicție e la fel de insolubilă pe cât e cea dintre credință și necredință; s-o lăsăm deci așa.

*

Am avut întotdeauna o problema uriașă cu multiplul, cu diversitatea lui: ori de câte ori mă apropii ca să-l înțeleg, mă cuprinde o deznădejde atât de adâncă încât, dacă n-aș renunța, cu siguranță că nu i-aș putea face față. Cu timpul sentimentul nonsensului multiplului s-a accentuat. I-am răspuns cu o milă infinită, împrumutată oarecum din cea divină, fără să am sentimentul că am reușit ceva. Rămâne doar plânsul, la limită, plânsul

pentru atâția oameni care se perindă prin lume, pentru atâtea sentimente și atâția sori, pentru sumedenia de animale și pentru firele de nisip. Un singur lucru pot să spun despre toate acestea: sunt atât de trecătoare încât nu, nu vreau să mă apropii prea mult de ele, nu vreau să le caut, în vânzoleala dezabuzată, sensuri sublime, chiar dacă le-ar deține. Boala *(pe)trecerii* le macină pe toate, într-o asemenea măsură încât nu pot decât să mă consolez cu cuvintele rugăciunii: „Căci Tu Același ești…”

*

Nimicnicia multiplului îmi pare a fi mai evidentă în literatură decât în filosofie. Dacă nu am de-a face cu autori uriași, nu am nicio putere să accept complicitatea și să urmăresc firul povestirii. Totul e atât de mărunt în paginile nestrăbătute de geniu, totul atât de verosimil, că se prăbușește sub aceeași neputință ca realitatea. Prefer adevărul, ca și cum acesta ar fi ceva atât de *diferit*, încât realitatea ar trebui să se siluiască pentru a-l ajunge! Să fi devenit idealist și să cred mai mult în adevărul ideilor lumii, decât în lumea însăși?

*

Da, știu, accept sentința: pot fi condamnat! Accept că între mine și lume e uneori o distanță mai mare decât între mine și moarte.

*

Când m-am îmbolnăvit atât de rău de *luciditatea* deșertăciunii tuturor lucrurilor? Oricât aș încerca să-mi aduc aminte, e inutil. Eccleziastul se rostea în mine din secunda în care am venit pe lume. Ce-a urmat a fost doar o succesiune de teste, pe care le-am făcut uneori cu un exces ce friza nebunia. Intensitățile în care m-am aruncat cu capul înainte au fost doar pentru a le demonetiza, pentru a le arăta că n-au nicio valoare, că sunt doar amăgiri.

*

Sunt un Cioran convertit. Dacă nu mă prăbușesc încă sub oceanul lacrimilor e pentru că îmi place să păstrez decența, chiar față de mine însumi, chiar atunci când înaintez pe un fir subțire, deasupra hăului. Cel care știe ce înseamnă bucuria de a crede poate depune mărturie că toate acestea sunt, totuși, nimicuri.

*

Efectul credinței este că nimic nu mai poate rămâne cu adevărat *mare* în prezența ei. Toate, dar absolut toate devin infime! Să trăiești ca un om normal, după o asemenea experiență, înseamnă să fii sfâșiat între două lumi: din cea dumnezeiască te inundă din când în când bucuria, din cea de aici îți iei doza zilnică, mai mare sau mai neînsemnată, de suferință. Și uite-așa, pe negândite, ajungi să suferi cu bucurie. Cine crede că e masochism se înșală: bucuria nu-i rodul suferinței, nici suferința al bucuriei, ci pur și simplu ele se întâlnesc

în paradoxul care ai devenit, după ce ai primit darul spectaculos al credinței.

*

Că toate lucrurile sunt deșertăciune, iată un adevăr de care mă îndoiesc numai în clipele lipsite de necesitate. Dar să simți că și dragostea e o nimica toată, că e o greșeală a te opri la iubire când ai apucat-o pe drumul ce duce către Dumnezeu, iată o experiență pe care am avut-o de multe ori, dar n-am îndrăznit s-o formulez până acum. Ajuns aici, ce se mai poate spune despre această *iubire diferită* a Celui care a ales moartea pentru a ne mântui? Cum voi celebra *diferența* care nu pierde *unitatea*, *distanța* care nu se desparte nici o câtime *de Cel ce este*? Abisul fără măsură care nu pierde defel iubirea? Oare nu devine tăcerea până la moarte singura cuvântare și oceanul lacrimilor unica măsură?

Nu înțeleg cum de sunt posibile toate acestea. Cât de infimă îmi pare filosofia!

*

„Nu cred în cuvinte decât când mă îmbăt!”, îmi spun în unele momente.

*

Cândva, nu știu când, am pierdut totul, și pe mine odată cu acest tot. Ce fac acum sunt doar *exerciții de postumitate*.

Fac aceste afirmații cu conștiința că ceea ce reușesc să spun e atât de mărunt încât nu se poate să nu fiu înțeles greșit. Și cu toate acestea, continui să pun cuvintele unul după altul cu nepăsarea pe care ți-o dă vecinătatea morții, în timp ce sunt viu și mă scald în iluzii, una mai sublimă ca alta. Dar de ce să nu accept că aceste iluzii sunt *simptomul* existenței lui Dumnezeu *pentru mine*, chiar și la o măsură minusculă? De ce să nu recunosc că sunt bolnav de Dumnezeu și mă „însănătoșesc" numai ca să constat că sunt la o distanță atât de mare de lume, încât viața capătă accente insuportabile?

Dacă cineva mi-ar dovedi cu argumente imbatabile că Dumnezeu nu există, cu siguranță că n-aș avea niciun singur motiv să mai rămân vreo zi pe fața pământului.

*

Nu sunt toate acestea prea meschine pentru a merita o viață de om? De câte dezamăgiri mai e nevoie pentru a înțelege? Sunt adâncuri pentru care până și numai *numele* de Dumnezeu mai poate constitui o salvare!

*

Nu e spectaculos să te porți ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic, atunci când prăpastia ce desparte întunericul de lumină trece prin tine însuți și-ți cere sânge? Să te trezești dimineața, să lucrezi cu oarecare spor, în timp ce câinele abisului urlă în tine, să zâmbești și să fii amabil, ba chiar să ai o zi „plină" de tot felul de împliniri, când ai putea la fel de ușor să te îndepărtezi

într-atât încât să nu te mai întorci niciodată nici printre normali, nici printre vii!

*

Despodobite de iluziile perenității, lucrurile, oamenii, dorințele, lumea în general se dezvăluie ca tristețe pură, ca tristețe insuportabilă. Ce rost are să mai iubești, dacă dragostea ta va sfârși curând, în ciuda jurămintelor făcute? Cum să mai aduni lucruri scumpe când bucuria pe care ți-o oferă folosirea lor se va toci cu timpul? De ce să schimbi la infinit nimicnicia pentru nimicnicie și să nu vrei, în cele din urmă, să schimbi schimbarea însăși?

Dacă Dumnezeu n-ar reinstaura valorile în lumea de la capătul iluziilor, ar mai rămâne oare vreo speranță pentru cei care-i înțeleg deșertăciunea?

*

Doamne, ai grijă de deșertăciunile mele, păstrează-mi-le, dar nu-mi răpi *înțelegerea* deșertăciunii!

PE CÂMPIILE LUI A CREDE, A NU CREDE

Ateismul și anomaliile lui

Ateismul este o poveste a afirmării de sine: e ca și cum Dumnezeu nu ți-ar promite *decât* o viață viitoare, pe când tu o vrei împlinită pe cea de-aici. „Cine va pierde sufletul său pentru Mine și pentru Evanghelie, acela îl va scăpa" (Mc 8, 35) sunt cuvinte înfricoșătoare, deloc la îndemâna rațiunii. Într-un fel, dacă rațiunea este doar o facultate *biologică*, nu-i de mirare că ateismul pare cu mult mai rațional, în măsura în care încearcă să-și prezerve, nu să-și piardă, existența temporală. De aceea, a fi ateu nu înseamnă *a nu crede* în Dumnezeu, ci doar *a nu avea nevoie* de El.

*

Odată cu explozia științelor Dumnezeu și-a pierdut forța explicativă, nemaifiind de mult un temei pentru teoriile științifice. Excepțiile survin atunci când teoriile științifice se ocupă cu lucrurile ultime, cu începutul și sfârșitul universului, cu întinderea lui etc., deși aceasta nu schimbă tabloul general al modernității. Faptul că

Dumnezeul *teoretic* e mort, e un lucru, aș spune, bun, și-mi întemeiez această afirmație pe încrederea că doar astfel Dumnezeul cel viu, cel existențial, are șansa de a fi redescoperit. Dar dacă Dumnezeu dispare și din căutările existențiale, ce mai rămâne? Omul, această anomalie *rațională* a naturii.

*

Puțini oameni îl lasă cu adevărat pe Dumnezeu *să fie*. Se întâmplă ca chiar cei credincioși să-L *dețină* într-o măsură atât de *obiectuală*, de improprie, încât Dumnezeu abia dacă se poate scurge, desfigurat, prin credința lor, în afară. Nu-i rațional în aceste cazuri afirmarea ateismului? Cine ar prefera un credincios grobian unui ateu sofisticat și cult? E de înțeles. Și totuși: nu-i uluitor că Dumnezeu acceptă să reziste și să se coboare până și în asemenea forme ale credinței?

*

Văd în discreția lui Dumnezeu kenoza Lui, coborârea scandaloasă până la condiția omului, indiferent de nivelul acestuia. Și aceasta chiar acolo unde alții nu văd nimic în afara, eventual, urmelor unei absențe definitive. Știu, e o formă de orgoliu. Dar nici să susții nimicul acolo unde cel ce crede îl află pe Cel ce este nu-i un orgoliu mai mic. În fond, revenim la vechea problemă a alegerii.

Convertirea

Orice convertire ține de intrarea în regimul luxului: a renunța la tot ce aveai și la tot ceea ce erai pentru că s-au dovedit deodată a sta sub semnul nimicului și a te hotărî pentru ceea ce apare brusc ca o abundență nemăsurată – noua credință. A transgresa normalitatea printr-un lux al ființei, adică a începe să fii sau a avea speranța că poți fi cu adevărat, deși nu știuseși până atunci că nu erai.

*

Împărăția cerurilor, pentru care cel ce o găsește abandonează totul, e un lux, fiindcă deține o bogăție spirituală nemaiîntâlnită. De ce nu toți oamenii se convertesc? Pentru că acest lux nu-ți stă la dispoziție și nu ți se oferă, ci îi devii disponibil și i te oferi. Cu alte cuvinte *deții* în măsura în care *devii*. Iar a-ți da sinele lui Dumnezeu nu e defel la îndemâna sinelui, ci doar în puterea lui Dumnezeu. O spun chiar cu riscul de a accepta că acesta nu constituie un răspuns mulțumitor la întrebarea pusă…

*

Abia convertirea oferă vizibilitate neantului, întrucât îl lasă *înapoia* sa. Că neantul se încăpățânează totuși să apară și *după*, e perfect adevărat; numai că aceste apariții, deși periculoase, rămân adeseori numai contrapunctul unei simfonii a bucuriei. Ferestrele deschise către neant ne amintesc că nimicnicia, deși posibilă, se află totuși *la oarecare distanță*. E o distanță ce se măsoară în prezență divină, adică în caratele bucuriei.

*

Odată produsă, convertirea dezvăluie atâta necesitate încât drumurile către ea, diverse și neașteptate, par jocuri ale neantului. Cât de ignorant poate fi nimicul? Cum de nu și-a dat seama că tertipurile lui îl vor împinge, în cele din urmă, la autodesființare? Dar să nu subestimăm nimicnicirea: forța ei redutabilă e atât de apropiată de eu, încât se confundă.

*

A te converti nu înseamnă doar a cădea pe locul secund, după ce ocupaseși, în mod *natural*, prima poziție, ci cu mult mai mult: a lăsa *locul* întâi însuși să cadă pe poziția a doua. Oare a-l iubi pe aproapele tău ca pe tine însuți nu e același lucru cu a te arunca pe poziția secundă, acolo unde se află aproapele, *cu tot cu locul întâi*?

*

Convertirea nu asigură în mod automat reușita care ar trebui să-i succeadă. Deși împarte timpul în două, în

timp *al pierderii* și timp *al împlinirii*, împlinirea însăși nu e garantată. Riscul rămâne, ca și amenințările nimicnicirii. Convertirea aprinde o lumină în întunericul lumii și în același timp dă ochi de văzut celui ce până atunci nu se știa orb, deși era. Însă aventura ei rămâne reală și indecisă, adică *pe viață și pe moarte*.

*

Convertitul e un copil care deși se joacă, nu se mai joacă defel cu mărunțișuri. Pentru el moartea a crescut și a devenit *matură*, ajungând viața din urmă.

*

Am adăstat prea mult pe câmpiile neantului pentru a le mai dori vreodată iluziile, oricâtă profunzime ar *promite* ele.

*

Atracția neantului seamănă cu iubirea pentru o femeie ușoară: promite *totul* pentru *totdeauna* și oferă în schimb *mici* și *temporare* secvențe ale nimicului. De aceea convertirea îi răpește neantului ceea ce are el *mai bun*: îl lasă în urmă, dar îi ia totalitatea și eternitatea, adică absolutul.

*

Îmi vine să spun: antonimul neantului nu e ființa, ci convertirea. Și, rămânând în climat postmetafizic: antonimul ființei nu e neantul, ci convertirea.

*

Dacă n-ar fi existat Ortodoxia, nu cred că aș fi fost astăzi creștin.

La ceva vreme după ce am scris această frază, izvorâtă din dezamăgirile produse de istoria creștinismului occidental, precum și de înfățișările sale actuale, în măsura în care ating ipocrizia, mi-am dat seama că mă înșel: oricine citește Evanghelia se poate converti, uluit de măreția neomenească a Dumnezeului-Om, Iisus Hristos. Așadar, creștini putem fi cu toții, doar în urma unei lecturi; sfințenia însă și luminile ei sunt o altă poveste și aici îi găsesc Ortodoxiei utilitatea, fiindcă prin sfinții ei, povestea de dragoste ivită din lectura Evangheliilor coboară din domeniul literelor în cel al realității. Poți fi *cultural* creștin, prin adeziunea la un bine întâlnit în Evanghelii; creștin *real* înseamnă mult mai mult, ceva ce implică suferința și adevărul. Desigur că toți creștinii cunosc valorile suferinței. Dar cine altcineva decât sfinții ar ști să-ți arate cum suferința ta e suferința lui Dumnezeu însuși, cum căile ei duc în Dumnezeu, cum *leacul* suferinței este adevărul? Cine ar îndrăzni să-ți vorbească elocvent despre zâmbetul *luminos* al suferinței?

*

Credința: să crezi într-un Dumnezeu *incredibil* și nu într-un Dumnezeu înțeles până în ultimul detaliu. Aviz filosofilor!

RĂTĂCITORUL ONEST

Despre cădere

Nu încetez să rămân uimit de numărul abisurilor care ne stă înainte. Chiar dacă ocolești o parte din ele, tot te prăbușești. Uneori te prăbușești atât de des și atât de adânc, încât ți se schimbă întreaga natură. Dacă Dumnezeu n-ar coborî de fiecare dată să te ridice, viața n-ar fi decât un plonjon în abis, punctat de mărețe și *omenești* realizări.

*

De fapt, ce definție pot da vieții *celui ce crede*? O prăbușire reală, în care iluzia de a putea să o iei de la capăt se dovedește de asemenea reală. A fi răstignit între realitatea abisului și cea a prezenței lui Dumnezeu, între ceea ce nu ești și uluitoarea dragoste…

*

Despre cât de rătăciți am ajuns, sau despre distanța nonapofatică a credinței…

*

Pierderea de sine în lume nu măsoară doar distanța necredinței, ci țintește fără să vrea spre Dumnezeu. Chiar dacă o face cu cele mai slabe mijloace cu putință.

*

Îmi dau seama că la nivelul vieții personale creștinismul e o formă de ratare. Sunt atât de departe de a fi un credincios adevărat, de vreme ce credința mea este o neîncetată *întoarcere* către Cel Înalt și defel un *a fi*. Nu sunt, ci mă străduiesc cu destulă greutate *să mă întorc*. O cățărare ontologică fără prea multe reușite, care convoacă la plâns. Și, din păcate, și plânsul e *uneori* distanță.

*

A fi un creștin ratat nu înseamnă a nu mai fi creștin. Ce consolator!

*

Absența lui Dumnezeu e ciudată, ea *clarifică*, într-un anume fel, lumea. Dacă n-ar aduce cu sine o tristețe inegalabilă, ce va căuta să se hrănească despotic tocmai cu lucrurile devenite *clare* ale lumii, ca într-o căutare disperată a obscurului, s-ar putea crede că e chiar *adevărată*!

*

Există o cădere despre care n-ai cunoștință, când te trezești, aproape prea târziu, constatând că ai ajuns, nu se știe cum, în pericol. Prin zidurile fisurate ale sufletului pătrunde pluralitatea insidioasă a răului, care începe să te afecteze. Sensul ți l-ai pierdut cândva pe drum, fără să știi cum și când, iar luciditatea nefericirii îți amenință cu silogismele ei zilele ce vin. O prăbușire în rugăciune înaintea lui Dumnezeu poate restaura totul: uimirea îndurării Sale e mai puternică decât toată eternitatea silogismelor!

*

Nu mai știu când vorbesc despre distanță, când despre absența ei. Nu e nicio confuzie, doar că paradoxul divin le implică pe ambele deodată.

*

Bucuria și lacrimile se întâlnesc doar acolo unde lucrarea virtuților e în lucru. Kierkegaard avea dreptate: disperarea este păcatul.

*

Nicio tristețe nu este nevinovată, cu excepția celei după Dumnezeu, roditoare a bucuriei.

*

Libertatea prin care-l pierzi pe Dumnezeu e libertate *inferioară*. Orice cădere o cunoaște *pe dinafară*.

*

Căderea instaurează o distanță între tine și tine însuți: la capătul ei te poți vedea pentru o vreme la măsura la care te afli.

*

Nu-i așa că există un grad zero al ființei, pe care căderea îl aduce cu sine, un *loc* adânc în care stai parcă fără gânduri, fără mișcare, așteptând neîncrezător deschiderea unui drum care nu se anunță, aspirând aproape fără să recunoști către un început nou? Cred că și moartea va fi anunțată de o asemenea *soră vitregă* a liniștii.

Rătăcitorul onest

Începusem ziua bine și am terminat-o prost. Ce rătăcire pe căile acestei zile, ce îndepărtare, ce entropie spirituală! Cum să fac să rezist? Ar trebui să fug în pustie și nici acolo nu sunt sigur că aș izbuti. „Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, de ce m-ai părăsit?" Mă liniștesc cu acest gând, ca și cum conștiința părăsirii lui Dumnezeu mi L-ar readuce aproape.

*

Pentru cel ce crede, orice referință culturală la Dumnezeu i-L aduce în prezență, chiar dacă referința însăși nu trimitea decât către un Dumnezeu-idol, către un concept, către un cuvânt gol. E ca și cum vederea credinței ar merge oricum mai departe, depășind urma, alienarea, absența, depășind chiar și înțelesurile improprii sau eretice ale divinului. Pentru cel ce nu crede, chiar și amplitudinile rugăciunii rămân la nivelul unor cuvinte goale. Interesant că și într-un caz, și în celălalt, cuvintele își dezvăluie insuficiența.

*

Toate căile duc la Dumnezeu. Iată o propoziție adevărată doar dacă Cel ce a spus „Eu sunt Adevărul" îi stă drept principiu. Și, desigur, dacă indiferent de punctul de plecare are loc o transformare atât de radicală încât te întrebi dacă, revenit printr-un accident în același punct din care te-ai ridicat, ai mai putea-o face încă o dată. Prin urmare, deși toate fragmentele lumii care ne constituie pot să deschidă ferestre către divin, chiar în pofida răului adesea prezent, acest lucru nu implică niciun fel de necesitate. Fiindcă ceea ce deschide, în orice abis, o scară nu ține de necesitatea abisului, ci de dragostea lui Dumnezeu.

*

Atâta pasiune pusesem în a răscoli printre lucrurile și cuvintele lumii încât am ajuns în cele din urmă să descopăr ceea ce nu se afla acolo: pe Dumnezeu.

*

Pentru a scăpa de condiția de rătăcitor, omul are nevoie cel puțin de un principiu: să creadă că e cu putință ca rătăcirea să nu aibă ultimul cuvânt, că pe undeva stă ascuns adevărul. Dar și această condiție de posibilitate poate lipsi: pentru rătăcitorul onest, care nu-și arogă drepturi de atotcunoaștere, nici nu se oprește din rătăcire în fața adevărurilor infime, adevărul poate apărea fără vreun *a priori*. Așa cum întâlnești pe stradă, într-o zi de vară, un vechi și uitat prieten.

*

Rătăcitorul onest e un rătăcit temporar. Pe undeva, adevărul îl caută și într-o zi îl va găsi. E ca și cum onestitatea și timpul ar lucra împreună, în vreme ce rătăcirea ar prefera să rămână pentru totdeauna identică sieși.

*

E nevoie de mult orgoliu pentru a rămâne până la capăt doar un rătăcit…

*

A fi rătăcit înseamnă a te găsi întotdeauna doar pe tine însuți, indiferent de ce cauți. Cu alte cuvinte, înseamnă a produce singurătate.

*

Suferința *poate* să nu fie singurătate, chiar dacă singurătatea *poate* să fie suferință. Contrariul este de asemenea adevărat, aceasta va să zică folosirea verbului modal. De ce este atât de ușor să afirmi această echivalență? Pot răspunde printr-un caz particular: Dumnezeu le transformă și pe una și pe cealaltă, fiindcă ori de câte ori intervine, revelându-se celui ce suferă, celui singur, nu mai rămâne nimic din afirmațiile de mai sus, de altfel niște banale locuri comune. Cum să mai vorbești în categorii omenești? Discursul despre divin, în măsura în care provine din experiență îndumnezeiește până și locurile comune, iată ce cred…

*

Cioran a sesizat imposibilitatea originalității în rugăciune. Ca și cum Dumnezeu s-ar revela în special prin locuri comune – cele mai ocolite, cele mai urâte de intelectuali. De ce oare nu se lasă convins Cel Preaînalt de originalitățile noastre? De fapt, dacă ar face-o, ar mai fi El Dumnezeul tuturor? Și încă ceva: cred că originalitatea experienței lui Dumnezeu este atât de magnifică, încât estetica locurilor comune ce o inaugurează nici măcar nu contează. Frumusețea divină rămâne orbitoare. Cel ce se sminteşte de locurile comune de dinaintea ei, e doar un ignorant în cele dumnezeiești, chiar și atunci când oamenii îl numesc, în acord cu originalitatea sa, geniu.

*

Un lucru e sigur: oricât ai rătăci, propriul sfârșit te urmează întotdeauna. Lumina care îi dezvăluie umbra e insuficientă pentru a-ți dezvălui și rătăcirea. Rămâi un rătăcitor în lumină, conștient de propria moarte, un filosof. Chiar dacă până la credință nu mai pare a fi decât un pas, în realitate o prăpastie le separă. A o trece nu ține nici de vocație, nici de talent, ci de un „Da" mărunt, spus pieziș, cine știe când, cu jumătate de gură, unei chemări divine.

*

Când tu îl pierzi pe Dumnezeu, Dumnezeu te pierde pe tine. Dacă te vei strădui să-L cauți, Îl vei găsi. Aceasta nu înseamnă că aflarea lui Dumnezeu stă în puterea omului, ci că dragostea Lui se oferă la cel mai neînsemnat gând de întoarcere, că ea este deja aici. Oare măreția iubirii nu se măsoară tocmai cu amplitudinea acestei *coborâri*?

JOCUL DE DUPĂ SFÂRȘITUL LUCRURILOR

Despre început

Să pui început înseamnă să fii din nou disponibil pentru Dumnezeu, adică liber.

*

Cel care refuză să pună început e un rătăcit care se crede deja *ajuns*, fără să știe că nicio împlinire – în afara morții – nu cunoaște *definitivul*. Dar care *ajuns* s-ar recunoaște pe sine așa cum este, adică mort?

*

A nu mai fi pe cale asta înseamnă: a nu pune început, ci a te ocupa doar cu lucruri de o singură măreție, cea *a carierei*.

*

Începutul în viața duhovnicească nu are nimic de-a face cu începutul unei cariere: dacă o carieră are o linie ascendentă, viețuirea întru Duhul are doar începuturi. Într-un fel se aseamănă cu ratarea: neajungând niciodată

la sfârșit, nu rămâi, după gândirea carieristului, doar la măsura *neîmplinirii*?

*

Când nu-ți mai rămâne nimic, e timpul s-o iei de la capăt printr-un nou început. Să nu te miri că Dumnezeu e, aparent, atât de la îndemână?

*

Nu există niciun fel de carieră întru Dumnezeu. Îmi vine să spun că sfințenia e mai degrabă o formă de ratare: dacă Dumnezeu n-ar interveni mereu, chiar în începuturile despre care credem că ne aparțin, nicio noutate nu s-ar insinua aici.

*

A pune început înseamnă a repeta ceea ce este cu totul și cu totul nou. Astfel aș exprima paradoxul prezenței lui Dumnezeu.

*

În viața duhovnicească, a pune început nu înseamnă să mergi mai departe din locul în care ai ajuns; ci să te ocupi neîncetat cu Începutul. Și firește, nu înseamnă sub niciun chip a sta pe loc!

*

Să fie nevoia începutului semnul puținătății vieții în Duhul? Și da, și nu, cu aceeași îndreptățire. O spun cu o anumită siguranță…

*

Puțini se pricep la puținătate mai bine decât mine. Ce orgoliu deloc puțin!

*

Să nu te lași pradă deznădejdii, să accepți în urma căderilor repetate soluția mirabilă care-ți spune să o iei de la capăt, aceasta înseamnă să înțelegi că, în fond, nu s-a schimbat nimic: totul e la locul lui, mai puțin propria însemnătate care s-a făcut țăndări.

*

Părăsirea de către Dumnezeu nu e semnul începătorilor, chiar dacă absența Lui pare, în vremuri de îndoială, atât de… coerentă.

*

Începător înseamnă să faci parte din categoria celor ce pun început în fiecare zi?

*

Începutul nu-l pui pentru că vrei, nici pentru că poți, ci fiindcă *ești nevoit* și *neputincios*.

*

Ce carieră poate avea înaintea Celui Preaînalt „praful și cenușa”, după o definiție a omului rostită de buzele lui Iov? Firește, doar una dumnezeiască… Așa se explică adagiul patristic – „Dumnezeu s-a făcut om pentru ca omul să se îndumnezeiască”.

*

Să ajungi în starea în care nu numai că nu poți pune început, ci te străduiești să nu pui sfârșit! Un prieten mi-a amintit că afirmam așa ceva în tinerețe și, recunosc, sunt uluit! Cum e cu putință să fi uitat lucruri atât de esențiale? Singura formulă care-mi vine în minte este: la tinerețe te ocupi cu sfârșituri, dar pe măsură ce înaintezi în vârstă începuturile devin ispititoare.

*

Pentru intelectuali dificultatea începutului este evidentă fiindcă ea implică necesitatea unei înțelegeri a divinului, care nu va fi niciodată mulțumitoare pentru gândire, mai ales în fața nedreptăților și a răului din lume. Rămâne o singură soluție: să te decizi că absolut orice ți se întâmplă este cu îngăduința lui Dumnezeu și spre binele propriu, fără a-L face pe Dumnezeu cauza răului. Îmi pare singura formă de *completitudine* mulțumitoare pentru rațiune, dacă, firește, credința nu este eliminată din ecuație.

*

Pentru gânditorul riguros, problema nu este *dacă* să începi, ci cum, de unde și în ce fel să începi. E nevoie de o metodă clară, de un eșafodaj conceptual care se schimbă repede în eșafod pentru a-i face pe privitori să asiste la nedeclarata decapitare a lui Dumnezeu, în timp ce jubilează la jocul conceptual al gândirii.

Pe de altă parte, cel ce crede deține toate datele începutului: el pornește pur și simplu direct cu Cel cu care trebuie să sfârșească! Prăbușit înaintea Celui Preaputernic își declară neputința începutului, a parcurgerii căii, a sfârșitului, a adevărului, a neuitării. El se află întru Dumnezeu, căzând și ridicându-se, pierzându-se și aflându-se, fără a-și pune prea mari probleme de filosofie, demonstrând că, de fapt, a avea o bună metodă, a gândi bine și a ajunge la un rezultat mulțumitor sunt doar lucruri ale rațiunii căzute, care, chiar dacă sunt lăudabile, sunt totuși *altceva* decât experierea lui Dumnezeu.

Pe scurt, când ai pierdut credința, jocurile filosofiei sunt de niciun folos; când credința e vie, filosofia poate fi un dar magnific pentru a o exprima, o metodă cu adevărat dumnezeiască.

Ziua de mâine

Minunea zilei de mâine: deși încă nu a ajuns aici, fiecare secundă care o apropie trece prin Dumnezeu.

*

Să spui „mâine" înseamnă să comiți o nedreptate. Dacă însă atârni de această zi propria moarte și, odată cu ea, întreaga bucurie care-i urmează, atunci nu ai risipit nimic. Nicio respirație nu merită să se piardă, rostind un cuvânt.

*

Nu-mi aparțin decât într-o oarecare măsură. Îmi întind mâinile către ziua de mâine și când le regăsesc, nu-mi opresc mirarea: nu-i oare acesta un argument al existenței lui Dumnezeu? Să fii la locul tău după ce timpul, în trecerea lui, s-a dislocat, să te regăsești același după încercările diferenței, nu sunt acestea aventuri incredibile?

*

Ziua de mâine nu ne aparține, e o simplă proiecție a prezentului. Și totuși: ea sosește de fiecare dată cu aceeași consecvență, făcându-ne să uităm că această consecvență nu înseamnă necesitate. Îmi imaginez acel mâine care nu va mai fi: între mine și el, moartea. Aș putea spune că în sfârșit esența viitorului s-a lăsat dezvăluită tocmai prin acest caz excepțional? Este ziua de mâine o pură iluzie care așteaptă doar realitatea funebră pentru a se risipi în cioburi? Înclin să cred că nu. De aceea prefer să leg ziua de mâine de ziua eshatologică: deși învierea nu pare deocamdată decât un nou și banal răsărit de soare, doar ea dă substanță timpului care vine, care *încă* mai curge.

*

Dacă, după ce ai pierdut totul, ziua de mâine a rămas întreagă, te poți considera un *ales*: cine ar putea, fără Dumnezeu, să nu se piardă odată cu sine însuși?

*

Să-ți pui în Dumnezeu auto-definițiile înseamnă să trădezi filosofia pentru nebunia crucii. Chiar dacă, la un moment dat, te poți trezi într-un deficit logic, *bucuria* poate înlocui cu succes orice argumentație, oricât de briliantă.

Jocul de după sfârșitul lucrurilor

Să recreezi, cu urme din Dumnezeul kenotic, lumea prăbușită printre nonsensuri: ce artă adevărată!

*

Să poți mătura, cu un simplu gest, lumea întreagă cu lucrurile ei. Să le dai la o parte, așteptând ca în nimicul astfel ivit să înțelegi fărâma de viață pe care ai primit-o, ca pe o paranteză într-o foarte complicată scriere. Să te așezi lângă taină ca lângă izvor și să-ți dai seama că niciodată n-ai părăsit locul acela – gradul zero al ființei.

*

După ce luminile lumii se sting, Dumnezeu le aprinde din nou, cu El însuși.

*

Frumusețea lumii, în ciuda entropiei ei – ce altceva decât o copilărie? Dumnezeu e frumos în lume, lumea

e minunată în Dumnezeu, alte lucruri de o simplitate copilărească. Cine a spus că jocul nu poate începe oricând și de oriunde, cu siguranță că s-a înșelat.

*

Nu există joc fără riscuri, la fel cum nu există joc fără reguli. Dacă în mod obișnuit riscurile apar chiar atunci când regulile sunt respectate – și aceasta face frumusețea jocului –, anularea regulilor distruge jocul. Faptul nu se întâmplă însă în jocul cu Dumnezeu: eludarea regulilor nu anulează jocul, ci doar instaurează pericolul. În acest caz particular frumusețea jocului dispare exact în măsura în care regulile nu sunt respectate!

*

Să te joci cu Dumnezeu înseamnă să regăsești copilăria pe care n-ai pierdut-o.

VIEȚUIRI ÎN PLUS, ÎN MINUS

Simulând viața

Viața ca scurt răgaz până la moarte: într-un spital cu bolnavi de cancer începi să înțelegi *adevărul* acestei definiții comune.

*

În prima tinerețe simulam înțelepciunea, trăindu-mi cu intensitate viața. Pe măsură ce anii au trecut, s-a întâmplat tocmai pe dos: acum simulez viața, căutând să-mi duc zilele cât mai liniștit cu putință. Chiar și atunci când nu reușesc, simt că mă aflu pe drumul cel bun.

*

Când ai renunțat, într-un anume fel, la toate, fie și printr-o singură decizie, fie și prin hotărâri mai târziu anulate de vechi obiceiuri, viața se distanțează până într-atât încât Dumnezeu *e nevoit* să-i țină locul!

*

Sentimentul acut, în timpul Sf. Liturghii, că ceea ce se întâmplă acolo este plinătate de viață, Viața însăși,

viața neafectată în niciun fel de moarte. De ce nu putem rămâne la această experiență? Doar fiindcă suntem *vii*, adică aparținem în bună măsură biologiei, și nu suntem doar suflete nemuritoare? Sau fiindcă spiritul nostru se îmbolnăvește de o anumită formă de *uitare*?

*

Ori de câte ori uităm de moarte ne amintim despre eternitatea vieții? Nu cred. Mai degrabă aș înclina către opinia că *eternitatea* își aduce aminte de noi. Noi, cei atât de vii, încât absența morții e, firește, *naturală*, iar aducerea aminte de viață, inutilă.

*

A sta în credință e mai mult decât a fi. Pentru cel ce crede, a fi înseamnă într-un fel *a fi fost deja*. Oare ceea ce învierea aduce nu-i infinit mai mult decât ceea ce exprimă verbul ființei? Cele ce ochii n-au văzut, urechea nu a auzit și l-a inima omului nu s-au suit? Ca să parafrazăm, nu-i ființa ceva omenesc încă, prea omenesc?

Singurătatea identicului

Să te hrănești cu singurătate, cu o voluptate de care nu te bănuiai în stare și, din când în când, să-ți confirmi că fericirea e forma de a rămâne în tine însuți, de a-ți ordona orașele interioare, până într-acolo încât să te poți plimba prin ele, pentru a putea respira aer curat. Când mă gândesc că prospețimea lăuntrică vine din celebrarea *aceluiași*, a *identicului*, iar nu a diferenței, îmi dau seama că postmodernul din mine, dacă a existat vreodată, a pierit definitiv…

*

Îi deplâng pe oamenii care își plimbă *insignifianța* încolo și-ncoace fără să știe despre existența ei. Nu le invidiez nici măcar clipele de fericire, nici măcar momentele de adevăr!

*

Când nu mă ucide de-a binelea, singurătatea mă hrănește ca pe copilul ei. Aici, orice s-ar întâmpla – oricât de crud sau oricât de mirific – e *în familie*.

*

Când nu mai ai un *acasă*, când sub cerul întunecat al lumii cuvântul acesta nu mai înseamnă decât depărtare, Dumnezeu îi ține *în mod necesar* locul.

*

Nicio diferență etică, geografică sau culturală nu anihilează marea diferență dintre *a fi în lume* și *a fi în Dumnezeu*. Când această diferență nu e *în lucru*, toate celelalte, oricât de savante ar părea, sunt simple copilării.

*

Să-ți înțelegi propria stranietate după ce te-ai abandonat lui Dumnezeu înseamnă să te comporți totuși *ca și cum n-ai fi înțeles-o*. Nu vei scăpa niciodată de ruptura pe care trebuie s-o duci, s-o exersezi în adâncul tău, fără afișare, în fiecare zi. Vei fi aici și vei fi în Dumnezeu, vei trăi, așadar, în două lumi: în cea pe care oamenii o prețuiesc și o iubesc te vei afla ca într-un vis, iar în cea pe care lumea n-o vede și n-o bănuiește, pentru că n-o cunoaște, ca în adevărata realitate. Și de câte mii de ori nu-și vor schimba ele semnele, de câte ori nu se vor pierde, fie una, fie cealaltă! Nu-i oare însă o sublimă uimire faptul că ori de câte ori te vei regăsi *pe*

tine însuți, vei înțelege din nou paradoxul celor două viețuiri? Și nu-i la fel de sublim că din dragoste pentru celălalt vei rămâne prins în acest mers pe sârmă până la sfârșitul zilelor sau până alegi, asemenea călugărilor, să trăiești definitiv doar în Dumnezeu?

*

Nu contează de câte ori te-ai pierdut pe tine însuți, ci doar intensitatea acestei absențe. Dar dacă dragostea lui Dumnezeu nu te găsește, consolările – ale femeilor, ale alcoolului, ale filosofiei, ale aurului, ale puterii – sunt doar uitările ce succed iubirii, simptomele superficiale ale absenței ei.

(Ne)vindecări

O simplă vorbă rea te poate arunca într-o neagră singurătate. Dacă accepți tristețea care-i urmează, înseamnă că suferi de o boală a sinelui despre care e posibil să nu afli nimic, de la nimeni, câte zile ți-au mai rămas!

*

Înțelepciunea ca formă de vindecare. Ce alt rol ar putea avea?

*

Fie suferi de suferințele tale, fie suferi îngrozitor și fără s-o știi de *absența* suferinței. Nici într-un caz, nici în celălalt, fără Dumnezeu n-ai nicio șansă, absolut niciuna…

*

Uneori, când îl rostesc, verbul *a fi* îmi pare un diagnostic.

*

Viitorul are paloarea morții, iată evidența științifică. Doar cel credincios va vedea în acest tablou suprarealist lumina – lipsită de străluciri tragice – a învierii.

Capodopera morții

A fi murit deja este o experiență nu atât a ascezei, cât a credinței. Cel ce a primit un asemenea dar, pe care Sfinții Părinți îl numesc „cugetarea la moarte", trăiește cu un nivel deasupra timpului. Deși are toate activitățile unui om obișnuit, el este deja în împărăția lui Dumnezeu, nu doar prin imaginația proprie, ci prin Duhul păcii.

*

Când nu e angoasă filosofică și nici întunecată obsesie demonică, gândul la moarte nu invalidează toate celelalte preocupări ale omului; el nu susține că în raport cu moartea – care va veni cu certitudine și ca realitate – toate celelalte sunt lovite de insignifianță, *ergo* nu mai merită atenție. Niciun fel de trândăvie nu urmează acestui gând, nicio inactivitate nu-l însoțește. Dimpotrivă: toate dobândesc o respirație mai amplă, fiindcă chiar dacă totul se va sfârși astăzi, lucrurile au valoarea lor nu în sine, ci în raport cu destinalitatea celui ce le practică. În aceste condiții și în acest orizont,

mereu al Duhului lui Dumnezeu, a citi o carte, a săpa grădina, a te îngriji de copiii tăi sau a te bucura de odihnă, chiar dacă sunt activități ce vor fi suspendate de moartea iminentă, ele au valoare incomensurabilă fiindcă de fiecare dată cel care le practică face voia lui Dumnezeu și se împlinește pe sine prin ascultare. Și chiar dacă aceste activități vor rămâne neterminate, presupunând că moartea nu va mai permite finalizarea lor, Cel ce era alături va rămâne, iluminându-le tocmai cu sensul acestei vecinătăți.

Căci de la un punct încolo timpul nu înseamnă mișcare, cum spunea Aristotel, ci ascultare de Cel ce este.

*

Ca dar al Duhului Sfânt, cugetarea la moarte eliberează pe om de toate angoasele și grijile care stăteau, ca un zid, între el și Dumnezeu.

*

Departe de a fi necunoaștere și abis întunecat al neființei, moartea se dovedește populată cu cuvintele lui Hristos. Pura posibilitate e plină de lumină.

*

Să te sălășluiești în sfârșitul ce va să vină e un exercițiu cunoscut nu numai de marile tradiții religioase, ci și de poeți. Să surprinzi însă splendoarea acestei locuiri, să practici, ca un nebun, bucuria trecerii, înseamnă să fi

depășit de mult lupta dintre apolinic și dionisiac. Cât de departe e tragicul Nietzsche de cel ce a lăsat în urmă atât beția lui Dionysos, cât și serenitatea înțeleptului Apolo, pentru a se dărui unui Dumnezeu care oferă în schimb toate atributele fascinației divine!

*

Uneori apropierea morții își pierde teroarea: simți că doar ar trebui *să cedezi*, și totul va lua sfârșit. E ca și cum ai repeta ceea ce va să urmeze cândva, cu certitudine, ca și cum ai gusta dinainte ceea ce oricum nu poate fi pe deplin gustat. Și totuși, nu sunt aceste antecedente, aceste anunțuri – provocate de diferite boli – suficiente pentru ca frica de moarte să se diminueze? De la un anumit moment încolo, experiența muribundului stă în cuvintele „Nu mai e nimic de pierdut". Însă pentru cel credincios rămâne atât de mult de câștigat, încât moartea dobândește pe nevăzute splendorile de taină ale unei promisiuni mult mai înalte, mai *vii*.

*

Eu și moartea mea: două animale inteligente care se vânează neîncetat unul pe celălalt. În cele din urmă, deși nu ne vom asemăna cu adevărat niciodată, ne vom obișnui cu această luptă, iar vecinătatea va deveni *suportabilă*. Vom sfârși prin a convieți/*conmuri* fără prietenie, până ce ne vom elimina reciproc și pe vecie.

*

Sunt de acord cu Cioran, că nu există niciun argument *valabil* împotriva sinuciderii pentru cel care vrea să se sinucidă. Argumentele sunt pentru noi, ceilalți, deja convinșii de inutilitatea gestului. În același timp, admit însă că instinctul de supraviețuire poate fi ajutat cu diferite argumente, chiar când acestea nu rezistă la o analiză atentă. E ca și cum ceea ce ne determină să fim este cu mult dincolo de forța logicii. De aceea nu e de mirare când un sinucigaș potențial, prin dobândirea credinței, se umple de o bucurie la fel de mare, pe cât îi era deznădejdea de odinioară. E ca și cum în *aceleași* adâncimi ale sufletului s-ar auzi o altă muzică, dumnezeiască, ca și cum în abisul lipsei de sens ar izbucni deodată o lumină orbitoare.

*

Toate marile sfârșituri ne stau aproape. Chiar dacă le uităm, ele își vor aminti de noi când ne vom aștepta mai puțin. Ce fatalitate! Dacă n-ar fi Dumnezeu care să le domolească și să le înfrângă, am fi niște aventuroși pentru care moartea n-ar avea decât statura capodoperei.

FILOSOFIA
PRIN OCHII ABISULUI

A FI
CA O AMÂNARE

A FI, CE poate însemna acest lucru pentru om? S-au scris tomuri întregi pentru a elucida această problemă atât de puțin pusă de către nefilosofi. Și totuși: de câte ori nu se întreabă și nefilosofii asupra sensului propriei vieți? Iar sensul, ce poate să însemne dacă nu o altă față a întrebării despre ființă? Problema ființei ne afectează pe toți, fie că știm, fie că nu. Și cu toate că n-am niciun argument suficient de modern, afirm așa, într-o doară, că doar Dumnezeu poate avea o rezolvare. Și pentru filosofi, și pentru nefilosofi.

Heidegger afirma că problema ființei *nu se pune* pentru *Dasein*-ul credincios. Ca să răspund cu megalomanie: problema ființei e doar începutul filosofiei, *vânzoleala* ei, jocul ei seducător *de împerechere*!

*

Dacă ar fi să răspund într-o frază, aș spune: *pentru om*, a fi înseamnă nu doar a te identifica în totalitate cu limita dată în aici și acum (Mihai Șora), ci a deveni

între „limitele” pe care întruparea Fiului lui Dumnezeu le-a adus în istorie. Fie că înseamnă prea mult, fie prea puțin, aceste „limite” – între care trebuie citită posibilitatea îndumnezeirii omului – sunt, din punct de vedere strict omenesc, limitele ființei înseși.

*

Prin întrupare, Cel mai presus de ființă, devine ființă? Și da, și nu. Pentru că în niciun fel nu vom putea păstra, într-un concept non-antinomic, pe Dumnezeul cel viu. Iar antinomia, chiar dacă surprinde ceva din trecerea Lui, va alerga întotdeauna înaintea, înapoia, împrejurul Lui. Antinomia e doar urma.

*

Față de urma derrideană, goală și mărturie a absenței, urmele din antinomiile dogmatice sunt de cu totul și cu totul alt tip. Ca să le înțelegi nu trebuie să impui o distanță între Cel ce a lăsat o urmă și urma sa. Ar fi, într-adevăr, o mare eroare să-L vânezi pe Dumnezeu după urmele sale, cât timp nu înțelegi că El e încă acolo, că exact în acel moment El lasă pentru tine acea urmă. Între momentul în care Dumnezeu a lăsat o urmă și secunda în care o vezi nu încap cuantele timpului.

*

Urmele lui Dumnezeu sunt dovada paradoxală că Dumnezeu este încă acolo. El este Neabsentul.

*

Argumentul ontologic al existenței lui Dumnezeu și *cogito*-ul cartezian sunt asemănătoare. Dacă deținem o idee perfectă despre Dumnezeu în mintea noastră, El nu poate să nu existe, fiindcă, dacă ar fi lipsit de existență, ideea noastră nu ar mai fi perfectă – așa arată argumentul ontologic. Cu alte cuvinte, dintr-un concept rezultă o existență. La fel în cazul lui Descartes: *cogito ergo sum*, gândesc deci exist – aceeași mișcare de demonstrare a existenței pe baza cugetării. Când am realizat această similitudine am rămas descumpănit: aș putea să îngaim – eronat, desigur – că existența lui Descartes a făcut în unele epoci o carieră mai rezistentă *cultural* decât existența lui Dumnezeu!

*

Să te prăbușești în fața lui Dumnezeu, vinovat doar pentru simplul fapt de a fi! Oare aceasta să însemne a nu te lăsa pradă niciunei *iluzii* ontologice?…

*

Omul este „un animal care amână", afirma o definiție care configura incapacitatea românească de a duce acțiunile la bun sfârșit. De fapt această definiție trebuie ea însăși dusă până la capăt, după măsura ciobanului din *Miorița*: omul e singurul animal care-și poate *amâna viața*, înfrângându-se pe sine și acceptând

moartea; pasivitatea lui ar trebui citită ca o contemplație a imediatității lui Dumnezeu și a credinței creștine în înviere.

*

Când ai ajuns să nu mai poți suporta *haosul* devenirii, *dezordinea* ei, înseamnă că ai început să-ți folosești *simțul* acela care pe unii îi face filosofi, pe alții sfinți, iar pe cei mai nefericiți, sinucigași!

*

Eu nu sunt cu adevărat. Îmi primesc însă în fiecare clipă ființa din mâinile Dumnezeului celui viu. Acesta ar fi mottoul pentru un tratat de ontologie cu care aș putea cădea de acord.

Filosofia incertă

Despre dictonul lui Husserl, „Înapoi la lucrurile însele”: cu cât îl analizez mai atent, cu atât sunt convins că este un dicton de factură prea… materialistă! În pofida dezvoltărilor ulterioare ale fenomenologiei, chiar în ciuda turnurii sale teologice, acest apel care are în subtext cealaltă mare presupoziție modernă, și anume autonomia rațiunii, nu poate să mă convingă decât pe jumătate: cum să creditezi maximal o lume căzută, unde vizibilitatea răului este orbitoare? Lucrurile sunt ceea ce sunt *după ce și-au corupt adevărul*, la fel ca și rațiunea. Adevărul lor, chiar dacă pâlpâie uneori, chiar dacă e evident și eficace pentru lumea aceasta, rămâne insuficient pentru dobândirea celei de dincolo. *A gândi* (aici) și *a fi* (în veacul viitor) sunt până la un punct decuplate. Doar Cel devenit Om ar putea să le relege, dar adevărul Lui vine de dincolo de lucrurile însele, el *Se* revelează.

*

Aș clama: gândirea aparține veacului acestuia! Desigur, fără să amputez integritatea persoanei umane și referindu-mă doar la un tip de gândire, extrem de infatuată, de logică, de necontemplativă…

*

Cu siguranță că există o *gândire contemplativă* care e mai mult decât cea estetică și e altceva decât rațiunea practică și rațiunea pură. O gândire care le include pe toate acestea, dar oferă un punct de perspectivă pe care aceste tipuri de raționalitate prezente în istoria filosofiei nu-l dețin. Blaga a sesizat ceva, prin inconștientul său categorial, din gândirea contemplativă, dar prin reducția la stil, a rămas doar la filosofia culturii. Mă gândesc dacă o ontologie a credinței ar putea merge mai departe, fiindcă înclin să cred că gândirea contemplativă și credința au foarte multe în comun.

*

Deși se adresează tuturor oamenilor, fără excepție, Adevărul nu e vizibil pentru toți. Adevărurile cu un mare grad de evidență, despre care nimeni nu s-ar putea îndoi, sunt cele mai lipsite de importanță. Cert este că există *aleși* ai Adevărului, contemplativi și văzători ai lui, precum sfinții, și probabil că numai de la aceștia putem afla câte ceva demn de atenție, ceva care *să ne privească*. Adevărul se revelează prin ierarhii, iată ce știa atât de bine Sfântul Dionisie Areopagitul, iată ce

noi, autonomii, am uitat de mult, obișnuiți doar cu adevărurile *meschine*.

*

Maniheismul mai mult sau mai puțin camuflat al raționaliștilor extremi și al libertinilor: ei despart de fapt gândirea de viață, chiar dacă cei dintâi aplică vieții tiparele rațiunii, iar cei din urmă provoacă rațiunea cu bogata diversitate a vieții. Aceste amestecuri nu fac decât să dovedească legătura naturală dintre cele două, rațiune și viață, legătură trecută cu vederea de acești pasionați ai *unilateralului*.

*

Obsesia începutului în filosofia modernă îmi pare a fi problematică de vreme ce nu poate fi aplicată credinței. Certitudinea pe care filosofia vrea s-o obțină, înlăturând atât de multe din ceea ce viața deja ne oferă, nemeditat și nepremeditat, este insignifiantă pentru credință. Prestidigitația pe care o exprimă, de exemplu, îndoiala metodică a lui Descartes își păstrează fascinația pentru *discursul* gândirii, dar cât spune ea despre marea aventură a iubirii pe care convertirea și credința o experiază? Nimic. E nevoie aici de un alt fel de filosofie, nu a certitudinii, ci a revelației, chiar dacă această filosofie ar putea fi numită de raționaliști, *filosofie incertă*.

Ar putea exista o filosofie incertă, dar adevărată? Cu siguranță că da, în măsura în care adevărul e o clipă de grație, o descoperire, o survenire, un Viu.

*

A pune față în față certitudinea raționalistă și certitudinea credinței înseamnă a întâlni două lumi în a căror diferență se exersează continuu viața celui ce crede. *Comunul* acestor lumi rămâne infim, *diferența* lor oferă însă orizontul în care omul poate să se împlinească în ființa lui. Însetații de absolut vor prefera fără îndoială tipul de certitudine pe care credința îl oferă, fără a-l putea susține până la capăt cu ajutorul conceptelor sau a unei argumentații logice definitive; ceilalți se pot mulțumi cu mai puțin, crezând că *mai puținul* absolutului e *mai multul* lumii acesteia. În cele din urmă povestea pe care încerc s-o descriu rămâne o aventură a *alegerii pure*.

*

Experiențele pe care le cauți atunci când înaintezi în excese de tot felul ori experienţialismul debordant al tinereții nu presupun oare existența unei direcții către care mergi, a unei căutări care te macină și a unei dispoziții fundamentale care face posibilă atitudinea aventuroasă? E ca și cum ar exista o cale, pe care ai ales-o sau pe care vârsta și necunoașterea ți-au ales-o deja, iar ție îți rămâne doar să-i explorezi limitele. Tocmai ceea ce face posibilă această cale, tocmai transcendentalul ei

este cel care se modifică în experiența convertirii. A avea fulgerătoarea intuiție a nimicniciei lumii și propriei vieți înseamnă a înțelege brusc că transcendentalul care-ți *înnobila* facticitatea nu e în regulă, că *trebuie* schimbat. Convertirea este schimbarea transcendentalului: ea deschide posibilități pentru un alt mod de a fi, străine până atunci, dar trăite de înaintași. Într-un anume fel, a crede fără a merge pe urmele sfinților poate fi doar o iluzie a credinței. Dacă Dumnezeu nu devine marele *existențial* al vieții omului, credința acestuia e doar nimicul pe care-l joacă asemenea unui actor, într-un film ce nu și-a schimbat nici scenariul, nici regizorul și nici sfârșitul tragic.

Argumentul absolut

Argumentul absolut nu argumentează cu adevărat, ci se impune de la sine celui care-l folosește. Să-ți salvezi propriul copil de la moarte nu are nevoie de niciun fel de desfășurare silogistică. Singură, „concluzia", este suficientă.

*

Sub forma unei concluzii, așa apare argumentul absolut. Firește că el are în spate o mulțime de propoziții care îl susțin, numai că aceste propoziții nu sunt legate în mod necesar într-un silogism.

*

Argumentul absolut e de la sine înțeles pentru cel care-l aplică. E de la sine înțeles și pentru ceilalți doar dacă ei au un *absolut* cel puțin asemănător, dacă nu identic…

*

Argumentul absolut este valid doar dacă înapoia lui se află Dumnezeul cel adevărat, al dragostei. Orice zeu fals și orice cădere în idolatrie vor produce cu necesitate voință de putere. La limită, argumentul absolut poate fi aplicat doar pentru întemeierea *propriei* interiorități. Dar acesta este doar cazul extrem.

*

Uneori îmi vine să spun fără minte: argumentul absolut e dragoste și nimic altceva.

*

Chiar dacă pare un caz particular al argumentului autorității, argumentul absolut se ridică până la Dumnezeu. Asemenea rugăciunii, cu care are în comun termenul înalt, divinul. Numai că, spre deosebire de rugăciune, mișcare acestui argument este inversă, de coborâre. E felul în care Dumnezeu se roagă omului.

*

Ce argument a avut răstignirea Fiului lui Dumnezeu? Unul absolut – care ar putea rămâne chiar neformulat, dacă nu ar fi ridicate împotriva lui obiecții filosofice ulterioare.

*

Mă întreb dacă nu cumva la baza argumentelor noastre logice nu se ascund asemenea tipuri de argu-

mente absolute, mai mult sau mai puțin idolatre, mai mult sau mai puțin divine.

*

Imperativul categoric al lui Kant și, în general, toate imperativele par a fi argumente absolute. Validitatea lor, dacă se poate vorbi de validitate în acest caz, e asigurată *altundeva*. E ca și cum argumentul absolut ar spune: „Logica e în altă parte!". Și în funcție de acest temei non-tautologic, argumentul absolut ar putea sau nu să fie valid, ar putea sau nu să fie voință de putere.

*

Surpriză uluitoare pentru cel ce crede: argumentul absolut *poate* să fie valid! Pentru a dovedi acest lucru celor ce nu cred, acelora pentru care această surpriză nu e la fel de evidentă, este mai indicată sfințenia decât o teodicee.

*

Doar cel aflat pe calea sfinteniei, doar cel înfrânt de Dumnezeu poate aduce argumente absolute *în fața altora*. Căci față de sine, o poate face oricine. Fiindcă oricine se poate lua cu ușurință pe sine drept absolut.

*

Argumentul absolut ține mai curând de registrul ontologic, decât de cel logic. Cu toate acestea aspiră la

validitate logică, așa cum vedem într-un exemplu din Dostoievski, când un ofițer se întreabă: „Cum aș mai putea eu fi căpitan, dacă Dumnezeu nu există?" Avem aici un argument absolut, care vrea să ne convingă de validitatea sa logică. Dar este cu adevărat așa? Cred că doar în cazul excepțional în care împărtășim același Absolut. Cu alte cuvinte, validitatea argumentului absolut este Absolutul însuși.

*

Pentru a fi valid, argumentul absolut trebuie să fie altceva decât voință de putere. Să fie dragostea și voința de putere doi poli ai unei contradicții?

*

Dumnezeu e ca pământul pe care calc, ca apa pe care o beau, ca aerul pe care-l respir. Acest sentiment este de o evidență *colosală*. Mă întreb cum de mai e nevoie de argumentele existenței Sale. Atât de mult să se fi îndepărtat omul de el însuși încât să nu mai trăiască decât absența Celui Atotprezent? Mă las sedus de convingerea că pronia divină e atât de aproape de noi încât n-o mai putem nici sesiza, nici demonstra. Mai ușor pot demonstra că sunt un pumn de praf, decât că viața mea nu e *neîncetat* susținută de respirația divină.

De profundis

Pentru cel ce se roagă, o lectură din Kant e părăsirea adâncului în favoarea superficialității *complexe*. Să citești *Critica rațiunii pure* și să constați că ai devenit superficial, ce paradox!

*

Obiectivitatea gândirii seamănă cu o pierdere de sine: cum altfel să te ocupi de cele din afara ta, decât uitând de propriul *ego*? Fenomenologia face un pas mai departe și recunoaște fenomenele drept fenomene ale conștiinței. Cu alte cuvinte, *ego*-ul e neîncetat prezent în intenționalitatea fenomenologică. Consecința imediată este că pierderea de sine pe care obiectivitatea o presupune nu-i altceva decât pierdere în sau înspre obiecte. Doar în măsura în care ești *interesat* de anumite obiecte, le accepți în orizontul propriei lumi. Eul interesat dezvăluie o lume a dependențelor, ca și cum reducția fenomenologică n-ar face disponibil doar câmpul fenomenelor intenționalității, ci mult mai mult, legăturile eului cu obiectele vizate. Iar printre

aceste legături nu se află doar intenționalitatea, ci și dependența.

*

Libertatea interioară înseamnă ca, după reducția fenomenologică, chiar dacă în conștiința intențională fenomenele rămân vizibile, ele urmează să fie vizate *cu înstrăinare*. Ca și cum privitorul ar fi fost deja afectat de posibilitățile îndumnezeirii, ca și cum ochiul cu care ar privi n-ar fi doar al lui, ci deopotrivă al lui Hristos.

*

Să vrei să vezi lumea cu ochii lui Dumnezeu înseamnă să fii atins iremediabil de orgoliu. Să încerci s-o contempli în Dumnezeu, rămânând neîncetat în prezența Tu-ului divin, pare adevărata atitudine. Ce folos însă, atâta timp cât acest gând nu face decât să-și *imagineze* rugăciunea, iar nu *să se roage*?

*

Iluzia dreptei credințe e la fel de periculoasă ca fanatismul. Când te gândești că dreapta credință este orice, numai imaginație nu…

*

Înșir gânduri și cuvinte ca și cum acestea ar avea vreo importanță. Tăcerea adevăratei cunoștințe mi-e străină.

*

Să cazi în filosofia despre Dumnezeu, pierzându-L când credeai că L-ai surprins în nuanțe inefabile, ce idolatrie!

*

Dacă gândirea nu devine doar un loc inteligent al *așteptării*, iar nu o posesie a divinului, ea este inevitabil prea puțin.

*

Pentru a scăpa de idolatria falsei cunoașteri, nu trebuie să-L pierzi neîncetat pe Dumnezeul pe care credeai că L-ai prins în plasa gândurilor, ci să te pierzi pe tine în Dumnezeu.

*

Mult timp n-am fost împăcat cu echivalența dintre contemplarea rațiunilor divine din lucruri (*logoi*), a doua treaptă a urcușului duhovnicesc, și raționalitatea lumii pe care fizica modernă a pus-o în evidență. Chiar dacă universul este rațional, îmi spuneam, nu înseamnă că descoperirea unei legi fizice e sinonimă cu descoperirea lui Dumnezeu sau măcar a unui argument în favoarea lui Dumnezeu. Cu siguranță, ar putea fi, dacă Dumnezeu ar fi deja acolo, prin credința celui ce descoperă raționalitatea creației. Astăzi am făcut un pas mai

departe, cel puțin în concizia formulării: o lege fizică poate deveni contemplare a *logos*-ului unui lucru doar dacă stă de fiecare dată înaintea Dumnezeului cel viu. Nicio raționalitate fără Dumnezeul personal nu este mai mult decât simplă și moartă raționalitate. Obiectivitatea fără Tu-ul divin e doar obiectivitate, nimic mai mult. Într-un fel, contemplarea naturii în Dumnezeu e mai mult decât descoperirea raționalității ei, fiindcă implică o credință vie, capabilă de uimire. „Dumnezeule, cel care faci ca acest măr să cadă din copac, după legea atracției universale, miluiește-mă!"

*

Sunt bolnav, m-am specializat în filosofie, îndepărtându-mă de frumusețea și seducțiile literaturii și ale criticii literare. Atâtea cuvinte superflue, atâtea sensuri aparent profunde, dar de o banalitate ucigătoare am întâlnit în literatură! Încotro mă îndrept? Poate că nu-i decât o părere, poate nu-i decât reflexul lecturilor din autori mediocri. Poate că, pentru a fi exact, ar trebui să spun că m-am îndepărtat de mediocritatea literară. Și cu toate acestea, încă mai cred că stadiul religios este depășirea celui estetic și a celui etic, așa cum credea Kierkegaard. Iar eu m-am cocoțat acolo sus, iată *iluzia*.

*

Orice filosofie creștină tinde să devină filosofie într-un grad mai mare decât viețuire creștină. Dacă această frază este adevărată, atunci Dumnezeu e muri-

bund, dacă n-a murit deja, închis între cei patru pereți ai conceptului.

Invalidează această afirmație filosofia? Da, ori de câte ori conceptul în care e prins divinul seamănă cu monada lui Leibniz, cea lipsită de ferestre. Însă în cazul conceptelor deschise (antinomii, paradoxuri, concepte limită etc.), filosofia poate aduce o bogăție de nuanțe prin care credința are de câștigat. Pe scurt, filosofia *este* creștină doar în măsura în care se subminează neîncetat pe sine, lăsând splendoarea Divinului să apară. De ce nu era evident că fără o situare pe calea sfinteniei, nici filosofia nu prea are multe de spus despre Cel dincolo de toate?

*

Filosofii au trădat înțelepciunea, iar înțelepții filosofia. Cei dintâi te învață cum să-ți iei destinul în propriile tale mâini pentru a te afunda și mai mult în această lume, deși ca un stăpânitor. Cei din urmă, chiar dacă uneori reușesc să te convingă prin viața pe care o duc, nu au acces la conceptele filosofiei, deci sunt inutilizabili intelectual. Am nevoie de un înțelept filosof, de un *filosof straniu*: înțelegător al tradiției de gândire a Occidentului, și totodată capabil de a rosti cuvintele altui orizont, ale altei vieți.

*

Ieri am văzut un tânăr beat, rezemat de un perete, cu privirile pierdute, ignorând cu desăvârșire judecățile

trecătorilor. Privindu-l, mi-am dat seama că filosofii au pierdut tocmai această capacitate de a ignora, *fără aroganță*, lumea. Cred, de aceea, că, pentru a lua drumul înțelepciunii, un filosof trebuie să fie cu necesitate *desituat*, marginal. Evident că această desituare poate fi de ordinul unei aventuri interioare, adică invizibilă, cu toate că nu mai puțin reală, dar fără ea nu am niciun fel de respect pentru cel ce se crede astăzi ucenic al filosofiei, iubitor de înțelepciune.

VIRTUTEA
ȘI DEMONII EI

Monstrul etic

Morala nu cunoaște nimic despre smerenie. Omul moral își vede progresul în bine și principiile care-i fundamentează comportamentul sunt tot atâtea argumente care-i validează buna situare. Dumnezeu nu încape într-un asemenea sistem, deși poate fi invocat neîncetat de către omul moral ca stând la baza acțiunilor sale. Dumnezeul moral e un idol, o știa și Nietzsche; dacă morala și mistica nu se suprapun, dacă prin practica poruncilor Evangheliei nu-L afli pe Hristos, niciun tremur și nicio cutremurare nu vor fi suficiente pentru a scăpa de idolatrie.

*

Respectarea principiilor morale de dragul principiilor morale dă naștere unui monstru etic; aplicarea lor din dragoste față de Hristos ivește sfințenia.

*

Să ai o pasiune irațională pentru raționalitate și să te mai și crezi rațional! Hotărât lucru, modernitatea s-a

privit prea mult timp pe sine doar cu un singur ochi, cu cel deschis…

*

A fi etic înseamnă adeseori a pune între paranteze maxima lui Socrate, „Cunoaște-te pe tine însuți”. Și cu toate acestea, eticul e atât de vital pentru o comunitate, încât cunoașterea de sine pare o aventură privată, numai bună de aruncat la coș. Paradoxul acesta dezvăluie un raport care, cel puțin la prima vedere, nu poate fi răsturnat: dacă acceptăm că eticul se referă la spațiul public, ne putem imagina o personalitate etică aflată într-o profundă indiferență față de cunoașterea de sine; invers însă, cineva să se cunoască pe sine și să fie total lipsit de etică, e mai greu de imaginat. Cu toate că, dotat atât de bine cu simțul paradoxului, omul ar putea întrupa la limită orice contradicție, oricât de insolubilă teoretic…

*

Dacă există un monstru etic, orb la propria lui interioritate, există oare și opusul lui? Un sfânt non-etic? Nu cred, chiar dacă unele episoade de luptă împotriva eticii publice sunt ușor de găsit. Cu alte cuvinte mai lesne îți imaginezi o etică non-sfântă, decât o sfințenie non-etică.

*

Etica e ceea ce mai rămâne după moartea lui Dumnezeu. Când se duce și etica, oamenii *se răresc*.

*

Am văzut oameni împietrindu-se în numele virtuții, alegând legea în detrimentul dragostei și încântându-se de alegerea lor *obiectivă*, deși realitatea nu le cerea un asemenea sacrificiu… Să faci neîncetat binele și să-ți vezi, de la o distanță dumnezeiască, dindărătul fracturii interioare infinite, puținătatea virtuții în chiar facerea ta de bine, să spui asemenea unui sfânt de altădată că virtuțile tale sunt păcate înaintea lui Dumnezeu, iată salvarea, paradoxală și unică, imposibilă până în cel mai mic detaliu! Cine, care n-a găsit încă *loc* Dumnezeirii, ar putea gândi astfel *fără falsitate*?

*

De ce până și etica își are monștrii și sfinții ei? Să fie libertatea noastră atât de mare încât să putem transforma orice ne stă înainte în lumină sau întuneric doar în funcție de o adecvată *interpretare*? E posibil oare ca interpretarea să ne dea adevărul, iar postmodernii să aibă dreptate? Până la un punct înclin să fiu de acord, cu adagiul non-postmodern că doar o interpretare *adevărată* conduce la Adevăr, altfel va trebui să cădem necesarmente în jungla unei pluralități hermeneutice indefinite. Pentru creștinism, de pildă, o asemenea interpretare adecvată este Tradiția Bisericii: în interiorul ei *poți* înainta pe căile Adevărului, poți evita monstruozitatea subiectivității pure.

Distanța virtuții

Virtutea: a exersa în numele a ceea ce nu ești, dar crezi și speri că vei deveni în urma acestor exerciții. A te întemeia pe credință, a-ți lua energia *din viitor*.

*

Cu toții suferim, săracii din pricina sărăciei, bogații ca urmare a exceselor sau pentru că-și doresc cu ardoare ceva sau altceva, îndrăgostiții din cauza voluptății iubirii împlinite sau neîmplinite. Suferința – fizică sau sufletească – e de întâlnit pretutindeni, însă cea mai inacceptabilă mi se pare aceea care se naște din rău, fiind consecința lui. Soluția, pe care o cred dumnezeiască, se ascunde în întrebarea: de ce să suferi ca urmare a răului pe care-l poți face, când ai putea suferi făcând pur și simplu binele? Dacă de suferință oricum nu scăpăm, de ce să n-o alegem pe cea sublimă, a Răstignitului, care pare cel puțin mai… *logică*?

*

Nietzsche insista undeva că virtuțile celui puternic, prin faptul că îl opresc să-și manifeste forța asupra celui slab, sunt mai folositoare acestuia din urmă și egoismului său. Rămâne întrebarea: dar dacă practicarea virtuților *în singurătate* conferă o bucurie inegalabilă, pe care cel nevirtuos nici măcar nu și-o poate *închipui*? Iar când exersăm virtutea pentru Dumnezeu, ascunzându-o, după o practică a Părinților din *Patericul egiptean*, ce importanță mai deține ea pentru egoismul celuilalt? Niciuna. De aceea, când supraomul nietzschean ar voi să ne demonstreze utilitatea virtuții doar pentru sclavi, n-ar trebui să-i arătăm decât că răstoarnă, în mod util și lipsit de subtilitate, argumentul virtuții, nimic mai mult. Cu siguranță că dacă argumentul nu-l va convinge pe preopinentul nostru dedat cu bună știință suprafețelor și superficialității, lipsa subtilității l-ar putea pune, pentru o clipă, pe gânduri. Și chiar de nu-l convingem, nu-i oare de ajuns această insignifiantă fisură pentru ca Dumnezeu, mai târziu, să-L convingă El însuși?

*

„Virtuos e cel ce se înfrânge pe sine" – iată o frază în care înfrângerea este elementul *străin*: pe când virtuosul și sinele sunt unul și același, înfrângerea vine din altă parte, aducând cu sine o distanță… dumnezeiască.

Fără kenoza Fiului lui Dumnezeu, Care S-a lăsat înfrânt pe cruce, ar trebui să devenim cu toții, în mod necesar, *doar* niște învingători.

*

Asceza pentru Hristos, indiferent cât de insignifiantă ar fi ea, oricât de măruntă ar fi renunțarea, se justifică doar prin apelul la experiența iubirii. Oare nu vrea îndrăgostitul să renunțe la viața lui în favoarea celuilalt, *să se piardă* pe sine pentru a-l susține pe cel iubit? De ce să nu acceptăm că toate micile renunțări se joacă în orizontul iubirii? Când postești, când priveghezi, când te rogi, când faci fapte bune, când citești cărțile sfinților, când îți tai voia ta pentru a face voia Celui Bun, nu anunți tu într-un fel *dorința ta de dragoste*, chiar dacă dragostea nu este încă sau e neînsemnată? Nu este aceasta o *pregătire* pentru marea dragoste și marea dăruire, aceea în care „nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăiește în mine" (Ga 2, 20)? Virtutea nu e moralitate, ci dragoste, iată ceea ce eticile de toate culorile au uitat de mult…

*

Doar cu ceva referințe divine umanitatea este umanitate. Altfel drumul până la suprimarea celuilalt e doar o problemă de argumentație. Și firește, logica e întotdeauna la îndemâna omului.

*

Uneori îmi spun că nu contează de unde începi, important e să ajungi la liniște. Și nu mă gândesc la măsura înaltă a isihiei pustnicilor, ci pur și simplu la acel nivel în care lucrurile lumii și-au pierdut falsele

surprize dezvăluindu-și, în sfârșit, adevărata natură, cea perisabilă.

*

Ajunge să adulmeci limanul liniștii ca să înțelegi câte ceva. Distanța, dacă este distanță până la Adevăr, aduce cu sine o incredibilă semnificație. Puțini trăiesc Adevărul. Noi, restul, ne putem bucura de distanța până la el, iar aceasta nu e defel o realizare măruntă, nicidecum!

Smerenia și imposibilul ei

Să-i vezi pe toți mai buni decât pe tine însuți și să-i iubești în această vedere, cu lacrimi și cu rugăciune către Dumnezeu, spune tradiția Părinților, subliniind că nu e cu putință dacă nu-ți vezi păcatele. Dar cum să-ți vezi păcatele fără să le comiți din nou? Cum să-ți păstrezi umilința inimii, ca și cum L-ai fi alungat pe Dumnezeu printr-un păcat comis cu puțin timp în urmă? Experiența smereniei, pentru noi, cei ce n-am înaintat defel pe cale, este posibilă doar imediat după păcat, doar *datorită* lui?

*

Vederea păcatelor proprii nu e un exercițiu de psihanaliză. Oricât te-ai strădui, în absența Duhului lui Dumnezeu exercițiile de smerenie sunt dacă nu ipocrite, cel puțin periculoase. Omenește vorbind e imposibil să te vezi la adevărata dimensiune, mereu măruntă. E ca și cum înapoia fiecărei propoziții care exersează lupta împotriva sinelui s-ar afla un glas prietenos care pe

jumătate, dar foarte complice, te-ar îndemna să continui pe acest drum marcat de futilitate. „Știi că prin modestia ipocrită încerci să crești în ochii celor care apreciază smerenia, nu-i așa?" – ne-ar întreba glasul, care n-ar fi altul decât al sinelui nostru.

Și cum să ajungi înapoia sinelui propriu? Cum să-ți împropriezi punctul de vedere al lui Dumnezeu, pentru a te putea disloca din defectuoasa așezare în sine? În niciun caz prin imaginație sau printr-o atitudine hegeliană. Niciun Dumnezeu conceptual, oricât de înalt, nu poate fi de ajutor. Punctul arhimedic pare a fi altundeva, prin preajmă. Întruparea l-a adus aproape. Smerenia lui Hristos (Sf. Siluan Atonitul) stă mărturie despre realitatea imposibilului. Da, a-ți vedea păcatele proprii ține de domeniul imposibilului. Dar nu-i acesta locul unde chemările rugăciunii au făcut întotdeauna minuni?

*

Născut într-o zonă în care vanitatea e la mare cinste, iar existența proprie e neîncetat marcată de opiniile vecinilor, când am citit primele pagini despre smerenie, în *Patericul egiptean*, am rămas fără respirație. Mi s-a părut ceva atât de înalt, atât de sinonim cu libertatea absolută, încât friza imposibilul! Ulterior, încercând s-o practic, am constatat nu fără amărăciune că smerenia este imposibilul. Și cu toate că mă fascinează în continuare, am sentimentul că doar îmi închipui că o pun în lucrare, faptul acesta rămânând însă în zona iluziei. Reală este totuși admirația față de ea: în

comparație cu primul moment când am descoperit-o *nu s-a schimbat nimic*!

*

Vanitatea mi-e mai puternică decât smerenia. Nu mă împac defel cu ideea: chiar dacă smerenia mărturisește existența unei slăbiciuni a propriei persoane, știu teoretic că este o slăbiciune extraordinar de puternică. În cazul meu găsesc doar o slăbiciune omenească, ceea ce mă convinge că mă joc cu iluzii.

*

Să cauți neîncetat slăbiciunea dumnezeiască, locul jos în care, învins fiind, îl găsești pe Cel ce este, ce experiență amețitoare *a înălțimii*!

*

Smerenia nu e înfrângere de sine decât într-un prim exercițiu accesibil oricărei voințe puternice.

*

Autenticitatea heideggeriană este ultima ispită a *Da-sein*-ului credincios. Să te retragi din pierderea de sine presupusă de dominația „impersonalului se" pentru a fi disponibil propriului tău proiect, pe care să-l împlinești destinal este cu adevărat o vitejie admirabilă. Dar această mișcare este tot ceva de ordinul lumii, pentru că lumea nu a fost învinsă, nici depășită, nici transfigurată prin

situarea pe calea sfinţeniei: chiar dacă „impersonalul se” a fost deconspirat și a rămas în urmă, *personalul se*, acela care contează în lumea marilor personalități, e încă acolo, ca o parte a lumii. Mândria de a fi printre cei puțini nu e mai puțin „se” și ea se insinuează până în cele mai strălucite izbânzi. Devenind autentic față de „impersonalul se”, omul rămâne inautentic – dacă ar fi să forțăm termenul lui Heidegger – pentru Dumnezeu. Autenticitatea heideggeriană nu e un salt, ci o sublimare a lumescului, insuficientă pentru destinul divin al persoanei umane. E și motivul pentru care îi consider pe rataţi (numai arareori, numai în anumite momente!) mai aproape de Dumnezeu decât cei ce exersează autenticitatea existențial-ontologică de factură heideggeriană.

*

Sinuciderea este smerenia care n-a mai avut loc.

DRAGOSTEA, DRAGOSTEA

Frumusețea

Frumusețea e un simptom al unei boli care, dacă n-a apărut încă, e doar pentru că n-ai reușit s-o descoperi. *Ispita* frumuseții o dezvăluie însă fără putință de tăgadă.

*

Uneori cred că Dumnezeu m-a vindecat inclusiv de frumusețe. Numesc această încredere *libertate*, fără să știu dacă e reală sau iluzorie. Dar ce mai contează, atâta timp cât sunt convins că libertatea nu are nevoie de asemenea distincții savante?

*

Există un frumos ce nu e antonimul urâtului, frumosul dumnezeiesc. *A fi întru frumusețe* înseamnă a nu te mai întreba asupra contrariului ei, ci a te bucura pur și simplu. Oare nu adulmecăm în preajma *oricărei* frumuseți *urmele* unei asemenea dumnezeiești indiferențe?

*

Frumusețea vindecă, pe măsură ce îmbolnăvește. Simptom care e totodată boală și vindecare, frumusețea nu-și găsește rostul decât sub bolțile dumnezeiești. Abia transfigurarea *deplinătății* îi dă măsura în afara căreia frumusețea nu rămâne decât la chemările obsesive ale unui narcotic eventual permis.

*

Un opiu pentru toate popoarele sufletului, da, frumusețea!

*

Esteții nu cunosc frumosul decât după penumbră, ca niște lunatici, străin le e cutremurul luminii. Și cum l-ar observa când, pentru a se manifesta, el lasă în urmă frumusețea, depășind-o?

Câte ceva despre dragoste

Să iubești ceea ce trece, știind că trece și că-l pândește neființa, ce sfâșiere… Să se înrădăcineze oare sublimitatea dragostei în amenințarea *eficace* a sfârșitului ce cade mereu, ca o ghilotină nebună, peste absolutul, peste nemurirea *evidentă* a iubirii?

*

Dragostea anihilează diacronia: timpul nu mai e o curgere a clipelor una după alta, ci o dilatare a unei clipe de grație, urmată, eventual, de alta aidoma ei. Între ele – așteptarea înfrigurată, pustiul. Durata iubirii: o dilatare a clipei, o explozie a unui *acum* magnific. Oare eternitatea nu ar putea primi o definiție asemănătoare?

*

Să fii la confluența genunilor, înconjurat ca de ape ce se intersectează cu vuiet, ce altceva e dragostea? Să te menții ca prin minune viu și să te poți prăbuși în

oricare din multele adâncuri ce te înconjoară. Să constați că singura legătură stabilă e cu Dumnezeu, în timp ce prăbușirile te amenință din toate părțile deodată.

*

De ce este universul atât de mare? E evident că amplitudinea iubirii avea nevoie de ceva pe măsura ei! Dar și aceasta este deșertăciune…

*

Un punct asemănător exploziei Bing-Bang-ului, la atât se reduce spațiul dragostei. A avea acces la toate începuturile și sfârșiturile este a iubi, nimic mai puțin.

*

A iubi cu adevărat înseamnă a fi în fața unui număr indefinit de posibilități de a te pierde și, totodată, de a te câștiga. A te situa în locul în care posibilitatea devine posibilă, fără a ști cu adevărat ce va urma, a fi *în afara* eternității, *în afara* timpului!

*

Să înțelegi că toată viața ta n-a avut alt scop decât al întâlnirii cu cel/cea pe care o iubești, cum altfel s-ar putea organiza o biografie altfel plină de contingențe? Firește că Dumnezeu e artistul acestei *ultime* valorificări a trecutului, firește că dragostea e legată de El cu tăria unui destin și a unei disperări pe măsură…

*

Orice om, oricât de mediocru, are acces, prin experiența iubirii, la paradoxul dumnezeiesc al experienței suferinței și, deodată, al bucuriei. De unde concluzia: nu silogismele dau măsura umanității omului, ci rațiunile paradoxale ce au cu viața raporturi dintre cele mai naturale. A rămâne rațional, dar a împropria ceea ce depășește raționalul, a prinde într-o singură experiență măsura și demăsura – fără ca aceasta din urmă să devină neapărat vizibilă – iată câteva formule prin care dragostea ar putea fi descrisă. Desigur, conștiința că această descriere nu-i cuprinde decât *infimul*, nu și *infinitatea* ei, rămâne o condiție obligatorie…

*

Dragostea e ceva de ordinul *continuum*-ului: te gândești la cel iubit fără încetare. Că totuși se întâmplă ca această experiență să se epuizeze în *aproape* toate cazurile rămâne doar un accident lipsit de necesitate. E un exemplu minunat în care inducția nu funcționează, cel puțin nu din perspectiva celui îndrăgostit.

*

Să iubești înseamnă să convertești continuu la Ortodoxie păgânismul de lungă tradiție care te locuiește aparent iremediabil. Nici experiența contrară nu e mai puțin adevărată, dar îmi vine să cred că această dialectică stă cumva pe diagonală, că Ortodoxia atârnă de Dumnezeu, situându-se, *în cele mai multe cazuri*, puțin mai

sus decât contrariul ei. Să fie oare acesta doar un capitol al poveștii, cel de început? Încă aștept răspunsul…

*

E atât de mult în *acum*-ul dragostei încât, în comparație cu el, ceea ce va urma nu poate fi decât o inevitabilă decadență. Aici își află sediul inevitabilul gând că o mare iubire nu poate sfârși decât prost. Cum ar putea fi salvată? Răspunsul creștin: doar prin jertfa sinelui în Dumnezeu, doar iubind și pierzând în același timp în El tot ceea ce credeai că-ți aparține destinal. Dar cine, decât Divinul, ar putea menține *tensiunea* unei aventuri atât de neomenești?

*

Dragostea e o problemă atât de insolubilă, încât doar moartea, oricare i-ar fi nuanțele, mai poate rezolva câte ceva pe ici, pe colo…

*

A iubi înseamnă a avea acces la înțelegerea *fatalității* și a trăi, totodată, *libertatea* pură.

*

Dragostea te înființează. Un gând cumplit îmi trece prin minte în chip de consecință: cât de *jos*, cât de *desființat* trebuie să fie omul de vreme ce se îndrăgostește *cu adevărat*!

Aproape nimic despre dragoste

Despre dragoste nu se poate spune aproape nimic. Toate cuvintele îi dau doar târcoale, fie când sunt modeste, fie când, orgolioase, par cuvinte potrivite.

*

Tot ce face Dumnezeu în viața omului este dragoste, nimic altceva, chiar dacă această propoziție rămâne logic și istoric indemonstrabilă. Cred că e singura poziție de unde se poate răspunde tragicului. Un fel de *argument absolut*, care nu argumentează mai nimic.

*

Iubirea lui Dumnezeu este înfricoșătoare numai până la un punct. După aceea dobândește atâtea atribute, încât niciunul nu o mai poate descrie altfel decât prin rostirea unor imperfecțiuni sublime.

*

Apropierea lui Dumnezeu se măsoară în lacrimi. Ar fi oare greșit să afirmăm că adevărul, acel adevăr care necesită nu doar exercițiul rațiunii, ci și convertirea, *metanoia*, are aceeași unitate de măsură?

*

Când iubirea lui Dumnezeu lipsește, doar muzica îi poate lua locul. Numai că muzica este prea adesea tristețe pură.

*

Faptul de a deține adevărul, chiar atunci când se admite posibilitatea unui asemenea lucru, cum se întâmplă în credința religioasă de exemplu, nu garantează încă nimic, dovadă stând războaiele religioase și atrocitățile săvârșite în numele lui Dumnezeu. Trebuie să te lași înfrânt de Adevăr și, când e nevoie, chiar înfrânt în numele Adevărului. Cu alte cuvinte să nu te aliezi cu răul, nici măcar atunci când pare a fi întemeiat în Adevăr. Altfel iubirea de vrăjmași e doar o dialectică în plus, chiar dacă cea mai paradoxală dialectică dintre toate.

*

Dacă n-ar fi existat dragostea, moartea ar fi trebuit cu necesitate s-o înlocuiască.

*

Momentul negativ al iubirii, punctul de irumpere a războiului, a luptei fără sens: cum poate fi depășit?

Printr-un salt, asemănător convertirii, în marile promisiuni ale lui Dumnezeu. Să iubești înseamnă să deții negația ca pe o punte de salt, să recunoști că-ți aparține și să o depășești pur și simplu, fără filosofii subsecvente, cu ajutorul lui Dumnezeu. Iubirea e mai aproape de credință, decât de filosofie…

*

Cel rănit de dragostea lui Dumnezeu mai face lucrurile oamenilor doar pentru că *uită*, pentru că *se preface că uită* sau pentru că *trădează*, alegând o altă formă de sublim (femeia, alcoolul, puterea etc., în intensitățile lor maxime). Însă dacă n-ar mai uita nicio clipă de iubirea Celui Prea Înalt, ar mai putea trăi printre oameni altfel decât înveșmântat în lacrimi?

*

Nimeni nu poate trăi fără dragoste, indiferent dacă se folosește de surogatele ei. Să fim oare niște inteligențe *bolnave* cu iubirea drept patrie?

*

Dragostea lui Dumnezeu nu e un sentiment, nici un gând, ci altceva, *altceva*, implicându-le pe acestea, depășindu-le, printr-o prezență a cărei evidență sfârșește în lacrimi. Nici muzică, nici filosofie, nici stil, nici etică: *uimire a adevărului*, colosală, aproape palpabilă, purtând cu sine *diferența infinită*.

Cuprins

ABISUL, ABISUL 7
Purtătorul de abis 9
Deșertăciunea zilei 13
PE CÂMPIILE LUI A CREDE, A NU CREDE 21
Ateismul și anomaliile lui 23
Convertirea 25
RĂTĂCITORUL ONEST 29
Despre cădere 31
Rătăcitorul onest 35
JOCUL DE DUPĂ SFÂRȘITUL LUCRURILOR 41
Despre început 43
Ziua de mâine 48
Jocul de după sfârșitul lucrurilor 50
VIEȚUIRI ÎN PLUS, ÎN MINUS 53
Simulând viața 55
Singurătatea identicului 57
(Ne)vindecări 60
Capodopera morții 62
FILOSOFIA PRIN OCHII ABISULUI 67
A fi ca o amânare 69
Filosofia incertă 73
Argumentul absolut 78
De profundis 82

VIRTUTEA ȘI DEMONII EI 89
Monstrul etic 91
Distanța virtuții 94
Smerenia și imposibilul ei 98

DRAGOSTEA, DRAGOSTEA 103
Frumusețea 105
Câte ceva despre dragoste 107
Aproape nimic despre dragoste 111